

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

Tom XLV

Rzeszów
2024

Rada Naukowa / Scientific Advisory Board
Václav Furmánek (Słowacja), Diana Gergova (Bułgaria), Vira Gupalo (Ukraina),
Marija Ljuština (Serbia), Dalia Pokutta (Szwecja/Polska), Thomas Saile (Niemcy),
Ghenadie Sîrbu (Mołdowa)

Komitet Redakcyjny / Editors
Michał Parczewski, Andrzej Pelisiak, Katarzyna Trybała-Zawiślak, Marcin Wołoszyn

Redaktor / Editor in Chief
Tomasz Bochnak (tbochnak@ur.edu.pl)

Sekretarz Redakcji / Managing Editor
Joanna Ligoda
(archeo@muzeum.rzeszow.pl)

Czasopismo recenzowane / Peer – Reviewed Journal
Lista recenzentów na stronie internetowej czasopisma /
List of reviewers on the journal's website

Strona internetowa czasopisma / Home Page
<https://msroa.muzeum.rzeszow.pl/>

Tłumaczenia / Translation
Beata Kizowska-Lepiejza – język angielski, autorzy
Korekta / Proofreading
Joanna Ligoda, Joanna Adamik-Proksa, autorzy

Rycina na okładce / Cover Picture
Koprywnica. Zapinka podkowiasta. Opr. M. Florek, W. Krzywicka /
Koprywnica. Horseshoe-shaped fibula. Prepared by M. Florek, W. Krzywicka

© Copyright by Muzeum Okręgowe w Rzeszowie
© Copyright by Instytut Archeologii UR
© Copyright by Wydawnictwo „Mitel”

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Czasopismo indeksowane

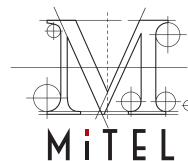
ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Muzeum Okręgowe
w Rzeszowie

Instytut Archeologii
Uniwersytetu Rzeszowskiego

Wydawnictwo
„Mitel” sp. z o.o.

ISBN 978-83-8277-314-9

ISSN 0137-5725

DOI: 10.15584/misroa.2024.45

UNIWERSYTET RZESZOWSKI
Al. Tadeusza Rejtana 16C, 35-310 Rzeszów
Wydanie I; format A4; ark. wyd. 33; ark. druk. 31

Opracowanie wydawnicze, druk i oprawa: „Mitel” sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

STUDIA I MATERIAŁY

Iwona Florkiewicz, Wiesław Koman, Maciej Wawrzczak , Materiały krzemienne ze stanowisk nr 1A, 1B oraz 3 w Gródku, pozyskane w 1952 roku, ze zbiorów Muzeum Zamojskiego w Zamościu	5
Joanna Ligoda, Joanna Adamik-Proksa , Osady kultury trzcinieckiej i tarnobrzесkiej kultury łużyckiej na stanowisku nr 3 w Mokrzyszowie, pow. tarnobrzесki	17
Elżbieta Małgorzata Kłosińska , O nieznanym i mało znanym znalezisku szpil z główką w kształcie tarczki spiralnej z terenu Lubelszczyzny	63
Tomasz Bochnak, Gilles Hamm , Przemiany zabudowy sektora Champlain (oppidum Bibracte) w świetle badań wykopaliskowych z lat 2013–2019	71
Marek Florek, Weronika Krzywicka , Wczesnośredniowieczna zapinka podkowiasta z Koprzywnicy, woj. świętokrzyskie. Przyczynek do badań nad kontaktami Ziemi Sandomierskiej z Europą Wschodnią w XI w.	89
Marcin Piotrowski , Archeologia i język: słowiańskie nazwy protohistorycznych grodzisk na terenie północno-wschodniej Italii w szerokim kontekście danych językoznawczych, źródeł pisanych i odkryć archeologicznych	99
Marzena Gałęcka, Marcin Piotrowski, Patrycja Piotrowska, Zuzanna Piotrowska , Badania historyczne oraz nieinwazyjne i małoinwazyjne badania archeologiczne cmentarza z okresu pierwszej wojny światowej w Tuszowie, w gminie Jabłonna, w powiecie lubelskim, w roku 2024	171
Agata Salamucha , Drugowojenne militaria wielkogabarytowe odkryte podczas poszukiwań prowadzonych w okolicach Sandomierza w latach 2020–2024	199

KOMUNIKATY

Wojciech Rajpold , Brązowa siekierka z tulejką i uszkiem ze stanowiska Niedźwice 12	219
Elżbieta Małgorzata Kłosińska , Unikatowe znalezisko elementu uprzęży końskiej z terenu Lubelszczyzny	227

KRONIKA

Marcin Burghardt, Elżbieta Sieradzka , „Na pograniczu... Najstarsze dzieje ziemi jarosławskiej” – nowa wystawa stała w Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich	231
---	-----

RECENZJE

Wojciech Rajpold , (rec.) Agnieszka Stempin, Szachy sandomierskie na tle znalezisk średniowiecznych figur szachowych z ziem polskich, <i>Fontes Archaeologici Posnanienses</i> t. 29, Poznań 2024: Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, 312 stron, ISBN 978-83-60109-85-4	239
---	-----

Marcin Burghardt*, Elżbieta Sieradzka**

„Na pograniczu... Najstarsze dzieje ziemi jarosławskiej” – nowa wystawa stała w Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich

“On the borderland... Jarosław Region in prehistory and the Middle Ages” – a new permanent exhibition at the Orsetti House Museum in Jarosław

On June 21, 2024, the Museum in Jarosław the Orsetti House opened a new permanent exhibition entitled “On the borderland... Jarosław Region in prehistory and the Middle Ages”. The exhibition presents, in an accessible manner, the communities that inhabited the area of today’s Jarosław district and surrounding regions, from the Late Palaeolithic (approx. 20–15 thousand years ago) to the Late Middle Ages (end of the 15th century). The exhibition opens a new chapter in popularizing the archaeological heritage of the region.

KEY WORDS: exhibition, museum, popularization of archaeology, Museum in Jarosław

Submission: 04.12.2024; Acceptance: 12.12.2024

W Muzeum w Jarosławiu trzykrotnie inaugurowano otwarcie stałych wystaw archeologicznych. Pierwsze dwie ekspozycje, które przybliżały najdawniejsze dzieje Jarosławia i okolic, zadebiutowały kolejno w początkach lat 60. XX w. oraz w maju 1973 r. Trzecia z kolei próba przedstawienia pradziejów i średniowiecza regionu w jarosławskiej instytucji to wystawa „Na pograniczu... Najstarsze dzieje ziemi jarosławskiej”, której uroczyste otwarcie miało miejsce 21 czerwca 2024 roku.

Przyczyn, dla których po 50 latach zdecydowano się ponownie włączyć tematykę archeologiczną do stałej narracji muzeum, było co najmniej kilka. Na pierwszym miejscu wymienić należy ogromny przyrost wiedzy o społecznościach zamieszkujących tereny Polski południowo-wschodniej w pradziejach i wczesnych okresach historycznych, jaki można obserwować od początku XX wieku. Rewolucyjne znaczenie miały tu przede wszystkim prowadzone w latach 2005–2014 badania archeologiczne poprzedzające budowę autostrady A4 w województwie podkarpackim (zob. np. Czopek, Pelisiak 2011). Odkrycia poczynione wówczas na stanowiskach z zasięgu powiatu jarosławskiego, położonych w obrębie żyznej podkarpackiej wysoczyzny lessowej, okazały się szczególnie spektakularne (zob. np. Czopek, Pelisiak 2011, 14). Nie mniej owocne były także i kolejne badania, wśród których na wzmiankę zasługują chociażby prowadzone od 2016 roku prace w rejonie jedyne w Polsce grodziska scytyjskiego kręgu kulturowego w Chotyńcu, położonego we wschodniej części powiatu jarosławskiego (np. Czopek 2020).

W rezultacie, tradycyjnie przedstawiany obraz pradziejów ziemi jarosławskiej, opierający się jeszcze na pracach z lat 60.

XX w. (Kunysz 1961; Gottfried 2019¹), przestał być aktualny. Ostatnie odkrycia na stanowiskach z zasięgu powiatu i terenów ościennych, które potwierdziły obecność w regionie nowych, nieznanych wcześniej zjawisk kulturowych, przyniosły ze sobą konieczność powtórnej analizy materiałów znanych ze starszych badań. W zaistniałej sytuacji w środowisku jarosławskich muzealników pojawiła się idea stworzenia nowej monografii pradziejów i średniowiecza Jarosławia i okolic, której namacalnym znakiem w przestrzeni muzeum byłaby wystawa stała poświęcona tej tematyce. Czynnikiem motywującym do stworzenia takiej ekspozycji była duża popularność przygotowywanych przez muzeum wydarzeń promujących archeologię, takich jak zajęcia z archeologii dla dzieci i młodzieży czy też organizowane od 2022 roku obchody Europejskich Dni Archeologii.

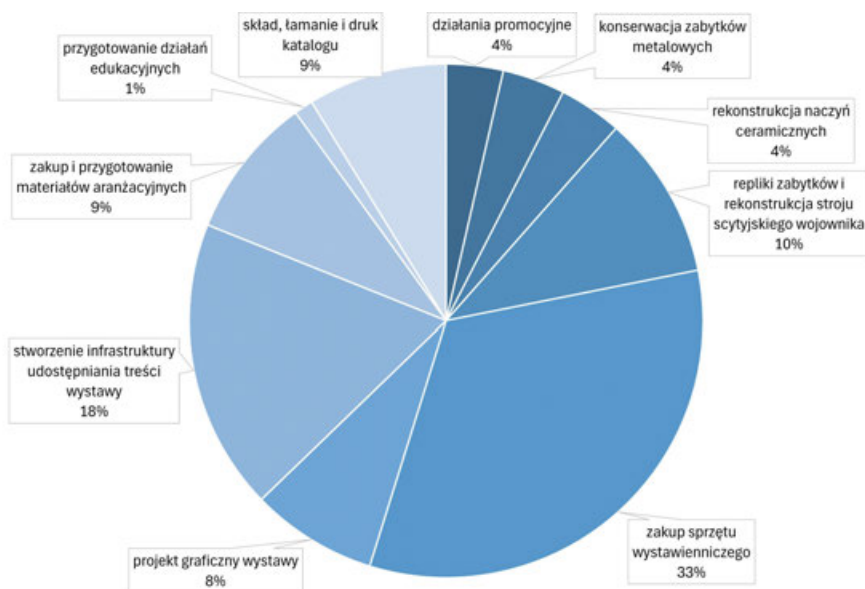
Od samego początku zdawano sobie sprawę, że przygotowanie wystawy oraz towarzyszącej jej publikacji będzie wymagało nakładów przekraczających możliwości finansowe muzeum. Z tego względu zdecydowano się na przygotowanie projektu, który w listopadzie 2022 roku został złożony do konkursu o dofinansowanie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Wspieranie działań muzealnych”. W marcu 2023 roku projekt został zakwalifikowany do otrzymania dotacji ze środków finansowych Ministerstwa.

Całkowity koszt realizacji wystawy wyniósł 251 228 zł, z czego 197 728 zł to dofinansowanie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Do najważniejszych działań

¹ Wydana pośmiertnie praca powstała w latach 60. XX w.

* Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich, Rynek 4, 37-500 Jarosław; e-mail: marcin.burghardt86@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9915-7539

** Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich, Rynek 4, 37-500 Jarosław; e-mail: esieradzka@muzeum-jaroslaw.pl; ORCID: 0000-0003-2233-3634

Ryc. 1. Zgeneralizowany rozkład środków przeznaczonych na realizację poszczególnych działań w ramach projektu stworzenia wystawy

Fig. 1. Generalized breakdown of funds allocated for the implementation of particular activities within the exhibition project

finansowanych w ramach projektu należały: zakup sprzętu wystawienniczego (gablot, ekspozytorów), materiałów aranżacyjnych wystawy, a także skład i druk książkowego katalogu ekspozycji (ryc. 1). Wśród ważnych wydatków należy wymienić również konserwację kilkudziesięciu zabytków metalowych oraz rekonstrukcję (klejenie, uzupełnianie gipsem lub masą ceramiczną) naczyń glinianych przeznaczonych do ekspozycji na wystawie.

Najważniejszym elementem tworzenia wystawy było opracowanie jej scenariusza. Prace te, rozpoczęte jeszcze latem 2022 r., opierały się na przeprowadzonych kwerendach bibliograficznych oraz źródłowych. Przyjęto założenie, iż ekspozycja będzie skomponowana wokół zabytków archeologicznych ze zbiorów Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich. Kolekcja ta, zapoczątkowana jeszcze w dobie 20-lecia międzywojennego, jest rozproszona w obrębie kilku ksiąg inwentarzowych muzeum (MJ-A – archeologia; MJ-M – kultura materialna; MJ-N – numizmaty; MJ-H – historia; MJ-D – depozyty). Biorąc pod uwagę pochodzenie zabytków, w zbiorze tym można wydzielić trzy główne grupy: 1) dary – przypadkowe znaleziska mieszkańców Jarosławia i okolic; 2) materiały zabytkowe z badań własnych pracowników muzeum, oraz 3) depozyty Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyśle, z których większość stanowią zabytki uzyskane w wyniku różnych badań przedinwestycyjnych realizowanych na terenie powiatu. Do tej ostatniej kategorii należy największy zbiór materiałów w obrębie kolekcji archeologicznej jarosławskiej instytucji – zabytki pochodzące z badań wykopaliskowych poprzedzających budowę autostrady A4 na odcinku od węzła Radymno do polsko-ukraińskiego przejścia granicznego w Korczowej, prowadzonych przez konsorcjum firm Narnia-Arche-Archgeo z Wrocławia (zob. Czopek, Pelisiak 2011, 14).

Ostatecznie, ekspozyty ze zbiorów własnych stanowią około 80% wszystkich zabytków prezentowanych na wystawie. Kolekcja ta została uzupełniona przez wykonane na potrzeby ekspozycji kopie, rekonstrukcje i repliki, a także materiały ze stanowisk archeologicznych z rejonu Jarosławia wypożyczone z Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyśle,

Muzeum Okręgowego w Rzeszowie oraz Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego we współpracy z Fundacją Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego.

Ze względu na niewielką przestrzeń, jaką dysponuje siedziba muzeum – XVI-wieczna kamienica Orsettich, na potrzeby wystawy przeznaczono jedno, niewielkie pomieszczenie o wymiarach 11,5×3,3 m. Przyjęto założenie, iż każdemu z omawianych odcinków czasu odpowiadać będzie jedna gablota wraz z towarzyszącym jej przedstawieniem plastycznym – wyobrażeniem człowieka, który żył w danym okresie dziejów. Poruszanie się po przestrzeni wystawy porządkuje oś czasu nadrukowana na podłodze, która symbolicznie dzieli ją na dwie części. Prawa strona sali, od strony wejścia, jest poświęcona społecznościom pradziejowym, dla których nie dysponujemy źródłami pisany. Po drugiej stronie pomieszczenia przedstawiono grupy ludności funkcjonujące na analizowanych terenach w okresach prahistorycznym i historycznym, od wczesnej epoki żelaza do końca XV w. n.e. Dodatkowy element graficzny stanowi mapa z zaznaczonymi najważniejszymi stanowiskami archeologicznymi z ziemi jarosławskiej i terenów przyległych, która została namalowana na jednej z krótszych ścian sali (ryc. 2).

Tytuł wystawy – „Na pograniczu...” nawiązuje do specyficznego położenia terenów dzisiejszego powiatu jarosławskiego. Obszar ten, zlokalizowany w obrębie naturalnych szlaków komunikacyjnych: Bramy Przemyskiej oraz doliny rzeki San, w wielu okresach dziejów był miejscem krzyżowania się impulsów płynących na osi wschód–zachód i północ–południe. Ekspozycję otwiera niewielka gablota wisząca z zabytkami z doby paleolitu i mezolitu. Warto zwrócić uwagę na pochodzące ze zbiorów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego materiały krzemienne ze stanowiska 9 w Świętem, pow. jarosławski. Odkryte na stanowisku obozowisko przedstawicieli kultury epigraweckiej to obecnie najstarsze dobrze wydatowane ślady działalności człowieka na terenie dzisiejszego powiatu jarosławskiego (Łanczont et al. 2021).

Kolejna gablota, stojąca, poświęcona jest społecznościom neolitu naddunajskiego – kultury ceramiki wstęgowej rytej, malickiej oraz lubelsko-wołyńskiej. W sąsiedniej gablocie wystaw-

Ryc. 2. Wystawa stała „Na pograniczu... Najstarsze dzieje ziemi jarosławskiej” w Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich. Fot. Łukasz Śliwiński

Fig. 2. Permanent exhibition “On the borderland... Jarosław Region in prehistory and the Middle Ages” at the Museum in Jarosław the Orsetti House. Photo: Łukasz Śliwiński

wienniczej ukazano materiały kultury pucharów lejkowatych (KPL), wśród których na wspomnienie zasługują znajdujące się w zbiorach jarosławskiego muzeum zabytki z osiedli KPL w Hruszowicach, stan. 2, pow. przemyski² oraz cmentarzyska w Świętym, stan. 11, pow. jarosławski (zob. np. Król, Sznajdrowska-Pondel 2022). Ekspozowane miejsce zajmuje rekonstrukcja unikatowego dzbanka z uchem zwieńczonym główką barana z osiedla w Pawłosiowie, stan. 52, pow. jarosławski (Dzierżanowska et al. 2011).

Kolejna, obszerna gablota, zawiera zabytki z późnego neolitu i wczesnej epoki brązu datowane od 1. poł. III do przełomu III i II tysiąclecia p.n.e. Ta część ekspozycji została zbudowana wokół znajdujących się w zbiorach jarosławskiego muzeum materiałów z cmentarzysk z młodszego etapu kultury ceramiki sznurowej na stanowiskach 11, 15 i 20 w Świętym, pow. jarosławski. Zwraca uwagę naczynie z ostrym dnem ze Świętego, stan. 11 – jedyne w Polsce i najdalej na północny zachód wysunięte znalezisko naczynia kultury jamowej z terenów wschodnioeuropejskiego stepu i lasostepu (Koško et al. 2018). Zbliżoną proveniencję ma również pochodzący z kolekcji archeologicznej Muzeum w Jarosławiu Kamienica

Orsettich miedziany topór z kanelowanym obuchem typu Baniabiz z III tysiąclecia p.n.e. Zabytek, który został znaleziony w Muninie w pow. jarosławskim, również nie ma swojego odpowiednika w zasięgu ziem polskich (np. Kłochko, Makarowicz 2022). W gablocie można obejrzeć również kolbę z paciorków bursztynowych oraz amforę z jedyne grobu kultury amfor kulistych zidentyfikowanego w obrębie województwa podkarpackiego ze stanowiska 42 w Rozborzu w pow. przeworskim (Sznajdrowska 2013)³. Z wczesnym okresem epoki brązu łączony jest unikatowy miedziany sztylet znaleziony przypadkowo w 2023 roku w miejscowości Korzenica, pow. jarosławski, który wykazuje cechy środowiska kultury pucharów dzwonowatych⁴.

Sąsiednia gablota poświęcona jest materiałom kultury trzcinieckiej i tarnobrzesckiej kultury łużyckiej (TKŁ; od około 1700 do 400/300 p.n.e.). Znaczną część ekspozycji zajmują zabytki z dwóch dużych cmentarzysk TKŁ, odkrytych w Paluchach, stan. 1 i Piganach, stan. 5 (oba w pow. przeworskim), pochodzące z badań własnych pracowników jarosławskiego Muzeum w latach 60. i 70. XX w. (Lewandowski 1979). Wśród obiektów pochodzących z odkryć przypadkowych wyróżnia się fragmentarycznie zachowany mieczyk z ażurową rękojeścią typu

² Niepublikowane badania autostradowe kierowane przez Krzysztofa Grendę i Teresę Dobrakowską z lat 2009–2012. Materiały przygotowywane do publikacji przez dr. Dariusza Króla z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

³ Zabytki ze zbiorów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

⁴ Zabytek ze zbiorów Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich.

Ryc. 3. Wystawa stała „Na pograniczu... Najstarsze dzieje ziemi jarosławskiej” w Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich z widocznym logotypem ekspozycji. Po lewej stronie manekin z zrekonstruowanym strojem i wyposażeniem wojownika scytyjskiego kręgu kulturowego. Fot. Łukasz Śliwiński

Fig. 3. Permanent exhibition “On the borderland... Jarosław Region in prehistory and the Middle Ages” at the Museum in Jarosław the Orsetti House with a visible exhibition logo. On the left, a mannequin dressed in a reconstructed outfit and equipment of a Scythian cultural circle warrior. Photo: Łukasz Śliwiński

Sosnovaya Maza z XIII–XII w. p.n.e. wydobyty z Sanu w rejonie dawnej wsi Misztale (ob. Jarosław), którego wizerunek znajduje się w logotypie wystawy (zob. ryc. 3).

Po drugiej stronie sali zaaranżowano przestrzeń przybliżającą problematykę obecności leśnostepowego wariantu scytyjskiego kręgu kulturowego w południowo-wschodniej Polsce (około 650–400 p.n.e.; zob. np. Czopek 2020). Materiały zaprezentowane w gablocie pochodzą zarówno z grodziska w Chotyńcu, stan. 1, pow. jarosławski (ułamki greckich amfor na wino⁵), jak i osiedli otwartych tego kręgu kulturowego (Hruszowice, stan. 2 – Adamik i in. 2022)⁶. Uwagę zwraca eksponowana obok gabloty rekonstrukcja stroju wojownika scytyjskiego z wyposażeniem (ryc. 3).

W sąsiedniej gablocie ukazano materiały z jednego ze skupisk osadniczych kultury pomorskiej w południowo-wschodniej Polsce – naczynia z grobu podkloszowego odkrytego na stanowisku 25 w Nienowicach, pow. jarosławski (Czopek 2013) oraz zabytki z wielofazowej osady kultury pomorskiej z elementami kultury jastorfskiej ze stanowiska 24 w tej sa-

mej miejscowości (np. Trybała-Zawiślak 2019, 325–330)⁷. Kolejna część ekspozycji poświęcona jest materiałom kultury przeworskiej (II w. p.n.e. – V w. n.e.). Na wystawie pokazano zabytki z różnych surowców, pochodzące z kilku osiedli i grobów odkrytych w rejonie Jarosławia i okolic ze zbiorów jarosławskiego muzeum oraz Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Pewną ciekawostką stanowi ozdobna sprzączka do pasa typu Strzegocice-Tiszaładany-Kerč znaleziona w Strzegocicach w pow. dębickim, datowana na okres wędrówek ludów (2. poł. IV – 1. ćw. V w. n.e.), która stanowi część kolekcji archeologicznej jarosławskiej instytucji. Ostatnia gablota oferuje przekrój materiałów średniowiecznych odkrytych w regionie: od naczyń wczesnosłowiańskiej kultury praskiej (VI–VII w. n.e.) aż do zabytków o metryce późnośredniowiecznej (XIV–XV w.).

Wernisaż wystawy, który odbył się 21 czerwca 2024 roku, zgromadził kilkudziesięciu archeologów związanych z ośrodkami rzeszowskim i przemyskim oraz jarosławskim muzeum. Oficjalne otwarcie ekspozycji dla zwiedzających miało miejsce w niedzielę 23 czerwca. Wystawa spotkała się z bardzo

⁵ Zabytki ze zbiorów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

⁶ Zabytki ze zbiorów Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich.

⁷ Zabytki ze zbiorów Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich.

Ryc. 4. Uczniowie podczas jednej z lekcji muzealnych prowadzonych na wystawie. Fot. Łukasz Śliwiński
 Fig. 4. School students during one of the museum lessons carried out at the exhibition. Photo: Łukasz Śliwiński

ciepłym przyjęciem, zarówno w środowisku specjalistów, jak i osób zainteresowanych archeologią. Wśród zalet ekspozycji często wymieniano fakt twórczego wykorzystania niewielkiej przestrzeni do zwięzłego przedstawienia specyfiki najważniejszych zjawisk kulturowych omawianych okresów. Zwiedzającym przypadła do gustu również autorska szata graficzna oraz sposób ekspozycji zabytków w gablotach.

Na wernisażu po raz pierwszy zaprezentowano również książkowy katalog wystawy (Sieradzka-Burghardt, Burghardt 2024). Popularnonaukowa publikacja została przemyślana w taki sposób, aby mogła służyć jako kompaktowy przewodnik po pradziejach i średniowieczu okolic Jarosławia. Książka podzielona jest na rozdziały, które odpowiadają poszczególnym odcinkom czasu (gablom) prezentowanym na wystawie. Katalog otwiera krótkie wprowadzenie, które obejmuje najważniejsze zagadnienia związane ze specyfiką archeologii jako nauki. Publikacja nie jest przeznaczona do płatnej dystrybucji. Egzemplarze książki trafiły do bibliotek publicznych oraz specjalistycznych, w tym bibliotek szkolnych na terenie powiatu jarosławskiego, a także osób i stowarzyszeń zaangażowanych w ochronę i popularyzację archeologicznego dziedzictwa regionu. Cyfrową wersję katalogu w formacie pdf można bezpłatnie pobrać ze strony internetowej Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich.

Jednym z najważniejszych elementów projektu stworzenia wystawy było przygotowanie i realizacja programu edukacyjnego. Na potrzeby specjalnych lekcji muzealnych zakupiono kilkadziesiąt replik i rekonstrukcji zabytków archeologicznych z różnych surowców (ryc. 4). Od otwarcia wystawy do końca 2024 r. z oferty darmowych zajęć stacjonarnych (prowadzonych na wystawie w muzeum) oraz lekcji wyjazdowych skorzystało łącznie blisko 800 uczniów przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Powstanie nowej wystawy archeologicznej „Na pograniczu... Najstarsze dzieje ziemi jarosławskiej” jest elementem rozbudowy stałej ekspozycji Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich związanej z obchodami jubileuszu 100-lecia placówki, które będą miały miejsce w 2025 roku. Ekspozycja poświęcona najdawniejszym dziejom ziemi jarosławskiej, zlokalizowana w pierwszej sali wystawowej, stanowi wprowadzenie do dalszej części wystaw muzeum. 13 grudnia 2024 roku, a więc dokładnie w 99. rocznicę powołania jarosławskiej instytucji, w sąsiednim pomieszczeniu otwarta została kolejna stała ekspozycja opowiadająca o okresie „Złotego Wieku” Jarosławia (XVI–XVIII stulecie). W ten sposób, obie wystawy tworzą wspólną narrację o dziejach regionu od czasów najdawniejszych aż do okresu nowożytnego.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Adamik-Proksa J., Burghardt M., Ocadryga-Tokarczyk E., Rajpold W., Tokarczyk T. 2022. *Osada społeczności scytyjskiego kręgu kulturowego w Hruszowicach, stan. 2 jako element tzw. aglomeracji chotyńskiej*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Czopek S. 2013. Bemerkungen zur pommerschen Kultur in Südostpolen. *Sprawozdania Archeologiczne* 65, 225–252.
- Czopek S. 2020. Znaczenie odkryć w Chotyńcu (południowo-wschodnia Polska) dla interpretacji procesów kulturowo-historycznych na zachodnim Wołyniu i Podolu (Ukraina) we wczesnej epoce żelaza. *Archeologia Polski* 65, 67–114.
- Czopek S., Pelisiak A. 2011. Archeologia i autostrada. Badania Fundacji Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego w latach 2005–2011. W: S. Czopek (red.), *Autostradą w przeszłość. Katalog wystawy*, 5–23. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.
- Dzierżanowska A., Król D., Rogoziński J., Rybicka M. 2011. The jug adorned with a ram's head on the handle found in the pit number 109 at the site 52 in Pawłosiów, district Jarosław, podkarpackie voivodeship. *Sprawozdania Archeologiczne* 63, 221–240.
- Gottfried K. 2019. *Jarosław. Dzieje miasta od jego początków do 1939 roku*. Jarosław: Stowarzyszenie Miłośników Jarosławia.
- Koško A., Klochko V.I., Olszewski A., Włodarczak P., Goslar T. 2018. Święte 11, Feature 1149: Sequence of Funerary Rites Practiced by Corded Ware Peoples and Early Bronze North Pontic Cultures. *Baltic-Pontic Studies* 23, 69–92. <https://doi.org/10.2478/bps-2018-0002>.
- Klochko V., Makarowicz P. The Crimea-Jutland route and fluted mace distribution (2500–800 BC). 21st-century attempts to update the conception and suggestions for future research. W: M. Dębiec, J. Górski, J. Müller, M. Nowak, A. Pelisiak, T. Saile, P. Włodarczak (red), *From Farmers to Heroes? Archaeological Studies in Honor of Sławomir Ka-drow*, 505–521 (= *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 376). Bonn: Lehrstuhl für Ur- und Frühgeschichte der Universität Regensburg, Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Król D., Sznajdrowska-Pondel A. 2022. Insight into burial practices of the Eneolithic Funnel Beaker Culture in the Rzeszów Foothills and Lower San valley (northern Subcarpathia). W: M. Grygiel, P. Obst (red.), *Walking Among Ancient Trees. Studies in honour of Ryszard Grygiel and Peter Bogucki on the 45th anniversary of their research collaboration*, 429–439. Łódź: Fundacja Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.
- Kunysz A. 1961. Jarosław w pradziejach i wczesnym średniowieczu. *Rocznik Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia* 2, 17–26.
- Lewandowski S. 1979. Wyniki badań archeologicznych na cmentarzysku grupy tarnobrzezkiej w Paluchach, stan. 1, gm. Sieniawa, woj. Przemyśl. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za lata 1973–1975*, 117–128.
- Łanczont M., Połtowicz-Bobak M., Bobak D., Mroczek P., Nowak A., Komar M., Standzikowski K.. 2021. On the edge of eastern and western culture zones in the early Late Pleistocene. Święte 9 – A new epigravettian site in the south-east of Poland. *Quaternary International* 587–588 (20.06.2021), 172–188. <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2020.08.028>
- Sieradzka-Burghardt E., Burghardt M. 2024. „Na pograniczu... Najstarsze dzieje ziemi jarosławskiej”. *Katalog wystawy*. Jarosław: Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich.
- Sznajdrowska A. 2013. Grób kultury amfor kulistych ze stanowiska Rozbór 42, gm. Przeworsk. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 34, 9–17.
- Trybała-Zawiślak K. 2019. *Wczesna epoka żelaza na terenie Polski południowo-wschodniej – dynamika zmian i relacje kulturowe*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Marcin Burghardt, Elżbieta Sieradzka

“On the borderland... Jarosław Region in prehistory and the Middle Ages” – a new permanent exhibition at the Orsetti House Museum in Jarosław

Summary

Since June 21, 2024, the Museum in Jarosław the Orsetti House has presented a new permanent exhibition entitled “On the borderland... Jarosław Region in prehistory and the Middle Ages”. The exhibition shows, in an accessible manner, the communities that inhabited the area of today’s Jarosław district and surrounding regions, from the Late Palaeolithic (approx. 20–15 thousand years ago) to the Late Middle Ages (end of the 15th century). In this way, the Jarosław institution has become another museum in south-eastern Poland offering a permanent archaeological exhibition.

The current exhibition is the third permanent exhibition of this kind in the history of the Jarosław institution. It is worth mentioning that the previous permanent archaeological exhibition in Jarosław was open many as 50 years ago. The decision

to return to presenting archaeological topics in the museum’s permanent exhibitions was influenced by many factors – the main among them being the enormous increase in knowledge about the communities inhabiting south-eastern Poland in prehistoric and early historical periods, which has been observed since the early 20th century. Archaeological research performed in the region for over the last 20 years has led to many spectacular discoveries – noteworthy among them are the works carried out since 2016 in Chotyń, the only Scythian culture hillfort in the area of Poland, located in the eastern part of Jarosław district.

Work on the exhibition lasted almost two years. The implementation of the exhibition was co-financed by the Ministry of Culture and National Heritage under the program

“Supporting Museum Activities.” The total cost of the project amounted to over 250,000 PLN.

The title of the exhibition – “On the Borderland...” refers to the specific location of the present-day Jarosław district. This area, situated within the natural transport routes: the Przemyśl Gate and the San river valley, was at many times in history a place where cultural influences intersected along both the east-west and north-south axes. Due to the limited space available at the museum – the 16th-century Orsetti House – a single room, sized 11.5×3.3 meters, was allocated for the exhibition. It was assumed that each of the discussed time segments would be represented by one display case accompanied by a visual representation – a depiction of a person who lived during that particular historical period.

Over 80% of the artefacts presented at the exhibition are the items from the own collection of the Museum in Jarosław the Orsetti House. This collection has been supplemented by copies, reconstructions, and replicas made especially for the exhibition, as well as materials from archaeological sites in the Jarosław region, borrowed from the National Museum of the

Przemyśl Land in Przemyśl, the Regional Museum in Rzeszów, and the Institute of Archaeology at University of Rzeszów, in collaboration with the Foundation for Archaeological Centre in Rzeszów. One of the most distinctive elements of the exhibition is a mannequin displaying a reconstructed outfit and equipment of a warrior from the Scythian cultural circle.

The exhibition is accompanied by a comprehensible catalogue, designed as a compact guide to the prehistory and Middle Ages of the Jarosław region. An important part of the project is also an educational program aimed primarily at students from the Jarosław district.

The creation of the new archaeological exhibition “On the borderland... Jarosław Region in prehistory and the Middle Ages” is part of the expansion of the permanent exhibition of the Museum in Jarosław the Orsetti House related to the upcoming celebration of the 100th anniversary of the institution, which will take place in 2025. The exhibition, dedicated to the earliest history of the Jarosław land and located in the first exhibition hall, serves as an introduction to the rest of the museum’s displays.

